

Kāpēc pierobežas iedzīvotāji negrib integrēties latvietībā?

Egita Terēze Jonāne

Jau 31 gadu man jājautā sev, jājautā valsts ierēdņiem, kāpēc Latgales pierobežā arī pēc Latvijas Neatkarības ir iedzīvotāji, kas pazīst Putinu, bet nezina, kas ir Latvijas Valsts prezidents, kāpēc viņi skatās Krievijas satelīta TV un runā tikai krieviski, lai gan pierobežā jau uzcelti jauni Latvijas TV un Radio torņi un pieejami drukāti mediji valsts valodā. Šoreiz vērojumi, atziņas, eksperta viedoklis pēc viesošanās pie Indras un Piedrujas cilvēkiem.

« Kas ir Indra un Piedruja? Vai tā ir Latgales un latvietības pierobeža? Vai tikai Eiropas Savienības robeža?

Skatās Krievijas un Baltkrievijas TV

Indrā un Piedrujā aptaujātie cilvēki atzina, ka joprojām skatās Krievijas un Baltkrievijas TV. Kāds pensionāru pāris man teica, ka vairs nepasūtīs dārgo, lielo republikānisko laikrakstu, jo tur programmā izstrūkstot Krievijas TV kanālu, kurus viņi skatās.

Tikmēr divi vīrieši, kuri varētu būt aptuveni 30–40 gadus veci, stāstīja, ka viens desmit, bet otrs piecpadsmit gadus visu to, ko vēlas, atrod internetā. Tie galvenokārt ir raidījumi un filmas krievu valodā.

Iestarpināšu, ka abos ciemos daudzas privātmājas rotā satelīttelevizijas šķīvji. Tāpat mājupceļā Krāslavā pati, meklējot radio kanālu, atradu trīs Baltkrievijas radio kanālus, vienā Lukašenko bargi skaidroja, ka valstī dzīvo nevēlami elementi, kuri ir jāapkaro, jo viņi apdraudot valsts drošību. Gan par Krievijas TV kanāliem, kas ir aizliegti, gan par Baltkrievijas propagandas radio kanālu pieejamību Krāslavas centrā pieprasīju skaidrojumu Nacionālajai elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomei. Ceru, ka atbilde būs pamatota ar problēmas risinājumiem.

Nejūt vajadzību runāt latviešu valodā

Kāpēc atkal jāraksta par informatīvo vidi valsts valodā Latgales pierobežā? Tāpēc, ka valsts iegulda naudu, nosaka ierobežojumus, bet izmaiņu nav. Cilvēki patērē citus informatīvos produktus, jo tie ir krievu valodā, un valsts mierīgi noskatās, ka vairums kanālu ir agresorvalsts Krievijas ideoloģijas rupors. Manuprāt, tāpēc jau vairākums aptaujāto iedzīvotāju uzvēra, ka neskatās Latvijas TV, tāpat arī nejūt vajadzību runāt latviski, jo tur, kur viņi dzīvo, tur visi runā krievu valodā. Turpat pagastu pārvaldēs uzzināju, ka, ja cilvēks ir saņēmis paziņojumu vai rēķinu latviešu valodā, viņš atnāk uz pagastmāju un lūdz pārtulkot krieviski.

Divi kungi – viens Piedrujā, otrs Indrā, – izstāstīja, ka vēl pirms pensijas esot pārvaldījuši latviešu valodu, runājuši latviski, jo viens strādājis valsts institūcijā, otrs – valsts kapitālsabiedrībā. Tagad abi tikai saprotot latviski, bet runāt nerunājot (intervijā gan atvadījis latviski). Toties viņi apgalvoja, ka viņu bērni un mazbērni zina latviešu valodu labi.

«Esmu latvietis, taču latviešu valodu jau aizmirsu, padomju laikā skolā, darbā, kultūras namā skanēja krievu valoda, arī šodien latviski runā reti kurš,» pastāstīja cits sirms kungs Indrā.

Informatīvais dēlis. Tur latviešu valodā ir Valsts robežsardzes un pagasta pārvaldes paziņojumi, bet privātiē – tikai krievu valodā

Ja cilvēks grib, tad iemācās latviešu valodu

Valentīna, kura daudzus gadus strādāja pašvaldībā, brīvā latviešu valodā apgalvoja, ka, ja cilvēks grib, tad iemācās latviešu valodu, tāpat arī, ja viņš grib, tad interesējas, kas notiek Latvijā. «Kādu laiku dzīvoju novadā, kur krievu valodu dzirdēju reti. Tāpēc runājam tikai latviski. Ja Indrā, Piedrujā un citos pierobežas ciemos būtu vairāk latviešu, tad pati vide kļūtu latviskāka. Man ir prieks, ka jaunā paaudze runā latviešu valodā,» teica Valentīna.

To pašu teica kāda pagasta pārvaldes darbiniece, kura pauda vērojumu, ka pierobežā cilvēki ir slinki, lai mācītos un runātu latviešu valodā un skatītos Latvijas TV, tur translētās ziņas vai raidījumi varētu būt saprotami cilvēkiem, kuriem latviešu vārdu krājums nav liels.

Daudzi jūtas apbīzoti

Latgalē Baltkrievija, tāpat arī Krievija, atrodas pāris kilometru attālumā no dažām mājsaimeniecībām, tajā virzienā ir pagriezti daudzu iedzīvotāju satelīttelevizijas šķīvji

Savu vērojumu, kāpēc Latgales pierobežā joprojām ir cilvēki, kuri nerunā latviešu valodā, neintegrejas latviešu kultūrā un latvietībā, pauda Ilona:

«Aizeju ciemos un redzu, ka cilvēki joprojām skatās Krievijas TV raidījumus ar propagandas žurnālistiem Solovjovu, Skabejevu galvenajās lomās. Šos raidījumus skatās ne tikai pensionāri, bet arī gados jaunāki cilvēki, kuri piedzīvoja Padomju Savienības sabrukumu. Liela daļa iedzīvotāju šeit nav dzimuši, viņi atbrauca padomju laikā, lai šeit strādātu. Pieļauju, ka viņi neatbalsta Krievijas karu Ukrainā, taču daudzi no viņiem jūtas apbīzoti, ka latvieši viņiem liedz piedalīties vēlēšanās, liek mācīties latviešu valodu un kārtot naturalizācijas eksāmenu, lai saņemtu pilsonību. Tāpēc viņi, lai iespīlētu latviešiem, nemācās latviešu valodu un nekārto pilsonības eksāmenu. Lai gan viņi no valsts saņem tādas pašas privilēģijas kā pilsoņi – izglītību, veselības aprūpi, sociālo palīdzību, arī darbu valsts vai pašvaldības iestādēs, kur pieprasa minimālas valsts valodas zināšanas, utt. Vienīgi viņi nevar balsot un būt valsts pilsoņi, un tikai tāpēc, ka 30 gados viņi paši nav gribējuši iemācīties latviešu valodu, Latvijas vēsturi un Satversmi, lai iegūtu pilsonību un kļūtu piederīgi Latvijai.

Es skatos Latvijas TV, tur ir daudz interesantu raidījumu, arī ziņu dienests strādā profesionāli. Ja tas viss – «Province», «Кępa uz sirds», «Latvijas Sirdsdziesma», dokumentālais kino, teātra izrādes... – dublētos arī krievu valodā, tad to skatītos arī pierobežā. Ir vēlme uzzināt, kā, piemēram, top dārzs kādā Latgales novadā, nevis tūkstoš kilometru tālajā Novosibirskā. Tas, ko rāda Latvijas TV un raida Latvijas radio, ir man saprotamāks, jo tas notiek tepat Latvijā.»

Latviskuma receptes

Uzrunātajiem indrāniešiem un piedrujiešiem jautāju, kas būtu vajadzīgs, lai viņi mācītos, runātu latviešu valodā, integrētos latvietībā un Latvijā.

* Jāsauglabā vai jāatjauno latviešu skolas laukos, jo tās uztur latvisku vidi.

* Valdībai ar labām algām pierobežā jāpiesaista latviski runājoši speciālisti, valsts ierēdņi (tie varētu būt pat ministriju vai valsts institūciju pārstāvji).

* Jāatslēdz visi Krievijas un Baltkrievijas kanāli satelīttelevīzijas un internetā.

* Latvijas TV jāpiedāvā ziņas, filmas, izklaides un izglītojoši raidījumi ar tulkojumu vai titriem krievu valodā.

* Vietējiem medijiem biežāk jāraksta par lauku cilvēkiem, Latgales norisēm, jo cilvēkus interesē, kā dzīvo viņa kaimiņš, kas jauns pagastā vai novadā.

Eksperta viedoklis

Maija Burima, filoloģijas zinātnu doktore, profesore, valsts valodas apmācības projektu vadītāja:

«Jēdziens «integrācija» mudina domāt par šīm mūsdienīgām pieejām, pēīt starptautisko pieredzi, kontekstā runāt arī par adaptācijas procesiem, turklāt integrācija vienlīdz skar gan ienācējus, gan arī pieņemošo sabiedrību.

Lai veicinātu Latvijā dzīvojošo citu valstu iedzīvotāju iekļaušanos latvietībā un Latvijā, nepieciešams pārdomāts un saplānots, nevis kampaņveidīgs redzējums – jāizstrādā konceptuālais ziņojums vismaz tuvākajiem pieciem–desmit gadiem, kas būtu pamatots ar pētījumiem, kā šos jautājumus risina citviet pasaulē un ko vērts pārņemt, kādas unikālas metodes jāveido tieši Latvijas situācijā. Tāds ziņojums ļautu izstrādāt konkrētu posmsecīgu stratēģiju piederības sajūtas izkopšanai un nepieciešamībai pārzināt latviešu valodu tai Latvijā dzīvojošajai sabiedrības daļai, kas līdz šim nav izrādījusi interesi par norisēm Latvijā.

«Pēdējos gados daudz pētu lingvistiskos aspektus bēgļu un vietējo iedzīvotāju migrācijas kontekstā, un arvien biežāk pētījumos un adaptācijas metodikās tiek izcelta uztverošās puses loma. Ja mūsu sabiedrībai būtu zināšanas, kādi uzvedības modeļi var stimulēt ienācējus komunicēt valsts valodā, interesēties par Latvijas tradīcijām, kultūras norisēm, iedzīvotāju paradumiem, integrācijas process noritētu sadarbībā. Jākonstatē, ka līdz šim integrācijas procesi bijuši ļoti vienveidīgi – ar integrāciju tika saprasta latviešu valodas apguve, lekcijas par Latvijas kultūru un vēsturi, nepietiekamu uzmanību veltot sistemātiskas saziņas modeļu izveidei.

Protams, integrācijas norises nosaka arī valsts normatīvie dokumenti. Tajos paredzētās prasības laika gaitā arvien vairāk attālinājās no reakcijas uz faktisko situāciju. Tie, kas nepārvalda latviešu valodu, ir pielāgojušies dzīvei profesionālās un sociālās lakūnās – vidē, kurā iespējams iztikt bez latviešu valodas lietojuma. Nemitīgi tiek ģenerēti argumenti, kāpēc nav iespējams apgūt un izmantot saziņā latviešu valodu, kaut gan pašlaik Ukrainas civiliedzīvotāji Latvijā demonstrē fantastiskus latviešu valodas apguves tempus, pat neraugoties uz to, ka pašlaik viņiem nav saistošas latviešu valodas zināšanu prasības.

Valsts līmenī reakcija uz valsts valodas statusa nostiprināšanu Latvijā – stratēģiski svarīgā Eiropa Savienības robežvalstī, ir 22. septembrī pieņemtās izmaiņas Imigrācijas likumā, kas paredz, ka turpmāk Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem, kuri vēlēšies kļūt par citas valsts pilsoni un turpināt uzturēties Latvijā, būs jākārto valsts valodas pārbaude. Lai pierādītu latviešu valodas zināšanas, personai jāiegūst A2 valsts valodas zināšanu līmenis. Pastāvīgās uzturēšanās atļauja tiks atņemta tām personām, kuras nevarēs pierādīt atbilstošas valodas zināšanas. Prasība par valsts valodas zināšanu prasmju apliecinājumu varētu attiekties uz aptuveni 22 000 ārzemnieku.

Vai tas stiprinās valsts valodas lietošanu? Es negaidu strauju praktisku rezultātu, bet pavisam noteikti var apgalvot, ka šī norma sekmēs valsts valodas statusa uzrēšanu, izrādot elementāru pieklājību pret tās valsts valodu, kuras ekosistēmā tu plāno iesaņoties.

Vai latviešu valodas situācija ir tikai nācijas jaunpieņacēju attieksmes jautājums? Pasaules valodu kontekstā mēs esam neliela latviešu valodā runājoša kopiena, un, iespējams, valsts institūcijām un fondiem būtu jāfokusejas ne tikai uz tiem, kas valodu mācās, bet arī pamatnācijas iedzīvotājiem, lai veidotu izpratni, kā sniegt atbalstu tiem, kas mācās un sper pirmos soļus valodas lietojumā ikdienā, sadzīves situācijās: gan psi-

hologiskā ziņā – uzmundrinot, atbalstot, gan leksiskā – atkārtojot, pielāgojot runas telpu, vienkāršojot teikumu konstrukciju vai korekti precizējot. Ja vēlamies reālu sinerģiju starp tiem, kas mācās, un latviešu valodas nesējiem, ir jāveido mediju, komunikācijas speciālistu, lingvistu, psihologu un citu ekspertu radošās laboratorijas, kurās tiks izstrādāti praktiski ieteikumi dažādām saziņas situācijām, un ar tiem jāiepazīstina sabiedrība ar sociālo reklāmu starpniecību. Latvija prot radīt unikālus produktus. Nešaubs, ka tos varam radīt arī latviešu valodas stiprināšanai. Tiem nevajadzētu būt tikai formāliem latviešu valodas kursiem vai lekcijām par Latvijas vēsturi. Dzirdot vārdus «mācīties», «nodarbības», cilvēks iesprīngst. Ir jāizstrādā mūsdienīgi instrumenti, kā iemācīties valodu saziņā un sadarbībā.

Tās varētu būt reklāmas kampaņas, piemēram, latviešu valoda paver tev jaunas pašrealizācijas iespējas, dod iespēju sajusties savējam. Tāpat efektīvas varētu būt izglītojošās kampaņas laikrakstos, žurnālos, TV un radio, kas instruētu, kā cilvēkam, kas runā latviešu valodā, rīkoties, ja viņu uzrunā pazīstams vietējais cilvēks, kas Latvijā dzīvo ilgus gadus, taču viņš runā tikai krievu valodā: kā mudināt savu paziņu soli pa solim sākt runāt latviešu valodā (piedāvāt uzsākt sarunas sākumdaļu, ierasto krievu valodu aizstājot ar izteicieniem latviski, uzdot jautājumu latviski un pateikt priekšā universālu atbildes variantu latviešu valodā). Jāsaka, man ir pāris šādi veiksmes stāsti, kad saziņas valodu ar cilvēkiem, ar kuriem daudzus gadus biju komunicējusi krieviski, pēc viņu iniciatīvas «pārslēdzām» uz komunikāciju latviešu valodā. Pēc katras mūsu sarunas viņi apgūst vai nostiprina kādu jaunu vārdu vai izteicienu lietojumu, bet galvenais – viņos mazinās psiholoģiskā barjera, kas izpaužas kā bailes kļūdīties, un veidojas stratēģijas, kā aizstāt nezināmu vārdu vai frāzi ar kādu citu līdzvērtīgu vārdu vai konstrukciju.

«Uz sabiedrisko iniciatīvu pamata un ar nevalstisko organizāciju spēkiem varam veidot “valodas siltumnīcas” vai valodas klubus, organizēt sarunu vakarus latviešu valodā hobiju, profesionālām un citām iedzīvotāju grupām, kas apvienotu tos, kuri vēlas uzlabot savu latviešu sarunvalodu ar latviešu valodas nesējiem. Tā mēs veidotu latviešu valodas vidi, kuras neesamību nereti min kā būtiskāko iemeslu, kādēļ daudzviet nedzird iedzīvotājus runājam latviski.

Kāds varētu būt mediju pienesums latviešu valodas, latviskuma stiprināšanā? Mediji uzaicina ekspertus un diskusijās pēta (protams, tās arī atspoguļo savā drukātajā vai elektroniskajā vidē), kāpēc cilvēki nerunā latviešu valodā, apzina šo cilvēku aizbildinājumus («es nerunāju, jo...»), izstrādā mūsdienīgus, uz saziņu balstītus instrumentus un ieteikumus sabiedrībai, kā sarunāties latviešu valodā ar kaimiņu, pakalpojuma sniedzēju, ja viņš valodu nezina. Nākamajā posmā medijiem un ekspertiem jau valstiskā līmenī būtu jāizstrādā rekomendācijas un jāparedz, ar kādiem instrumentiem, ko tieši un kādos termiņos valsts valodas statusa uzturēšanā un stiprināšanā ir plānots panākt. Līdzšinējos plānošanas dokumentos tieši tas ir vajāis punkts – nepietiekami aprakstītas metodes un sagaidāmais rezultāts. Jāatzīmē, ka integrācijai paredzētie pasākumi Latvijā notiek cikliski. Es to vēroju kā pedagogs. Ir projekti, mēs apmācām cilvēku, taču projekts beidzas, un cilvēks valodu sāk aizmirst, jo nelieto to ikdienā un strādā vidē, kur komunicē citā valodā. Šajos starposmos valodas uzturēšanas lomu varētu uzņemties mediji ar daudzveidīgām iedzīvotāju iesaistes aktivitātēm.

Vai latviešu valodu ir grūti iemācīties? Latviešu valoda padodas grūtāk cilvēkiem, kuru dzimtā valoda ir angļu vai ķīniešu valoda, jo tur nav loģijumu un nemanās galotnes. Savukārt cilvēkam, kurš runā krievu valodā, latviešu valodas sistēma nav tik nesaprotama, jo viņam ir skaidrs, ka arī latviešu valodā, tāpat kā krievu valodā, ir deklinācijas, konjugācijas, loģijumi, laiki. Valoda ir sistēma, tās apguve prasa analitiku un precizitāti, tāpat kā matemātika. Valodas mācīšanās svarīgs ir arī psiholoģiskais aspekts. Jo vecāks cilvēks, jo viņam grūtāk sākt runāt, taču viņš apgūstamo valodu var klausīties vai rakstīt. Pieaudzis cilvēks baidās kļūdīties, taču valodu nevar iemācīties netrenējoties, tādējādi kļūdīšanās ir neizbēgama.

Svarīga ir arī motivācija, kāpēc cilvēks mācās valodu. Esmu izstrādājusi neformālās izglītības programmas, pēc kurām latviešu valodu kā svešvalodu Daugavpils Universitātē un biedrībā «Intelektā parks» mācās krievi, baltkrievi un šogad arī Ukrainas civiliedzīvotāji, kā arī ir jauktās grupas, kurās mācās Amerikas, Austrālijas, Ķīnas, Indijas, Turcijas u.c. valstu iedzīvotāji. Krievi un baltkrievi saka, ka apmeklē kursus, lai komunicētu latviski, tāpēc latviešu valodu mācās un zināšanas «atsvaidzina» kampaņveidīgi. Savukārt ukraiņi uzsver, ka viņi grib lietot latviešu valodu sada ikdienā, un viņi tiešām to dara arī pēc kursiem.

Varbūt kāds uzskata, kāpēc man būtu jārunā latviešu valodā ar cilvēku, kurš 30 gados nav iemācījies runāt latviešu valodā. Tomēr sabiedrībā jānes vēstījums, ka tā ir tava misija, ka, ja Latvija kļūs latviskāka, tad tā kļūs drošāka. Medijos dzirdētais cilvēkiem liekas nozīmīgāks. Tāpēc tie ir milzīgs darbs lauks informatīvās telpas pārvaldītājiem – presei, radio, televīzijai, jo ir ļoti svarīgi radīt cilvēkos iesaistes, piederības sajūtu.

«Ja katrs no mums sāks runāt latviešu valodā ar vienu, diviem, trim cilvēkiem, tad, tādējādi mēs izveidosim latviešu valodas runātāju tīklojumu. Stipra ir tā sabiedrība, kas runā kopīgā valodā. Un valsts valodas prasme ir apliecinājums lojalitātei pret valsti, kurā tu dzīvo.»

Egītas Terēzes Jonānes foto un foto kolāža, publicitātes foto.